

Zou het kunnen zijn dat de ♂ ♂, boven water vliegende, de weerkaatsing van hun eigen licht voor dat van een ♀ exemplaar aanzien? Ik weet echter niet, welke houding de kop onder het vliegen aanneemt, en of ze dus wel in staat zijn hun eigen licht te zien weerkaatsen."

De verklaring zal m.i. ook wel hier in valwinden te zoeken zijn.

Bergen, N.-H.

D. MAC GILLAVRY.

Het tijdstip van het opzoeken van een winterverblijf door Vanessa's en andere insecten.

Het lijkt mij niet van belang ontbloomt, naar aanleiding van de stukjes van Van Pelt Lechner en Polak (in E.B. X No. 240 1 Juli 1941 p. 350 en No. 242 1 Nov. 1941 p. 375/6), het weinige, dat ik dit jaar daarover waarnam, mede te deelen.

Zooals Polak het zegt, komt het me voor te schematisch voorgesteld te zijn. Dit jaar kwamen hier de groote vossen al begin Aug. binnenshuis. Een exemplaar vloog 6 Aug. naar binnen, fladderde veel rond, ook telkens tegen de ramen waar de zon op scheen. Ik opende het raam en liet het dier weder naar buiten vliegen. De volgende dag was dit exemplaar weer terug. Het was veel minder beweeglijk. Na eenige uren zette ik het weer naar buiten. De volgende dag vloog het weer naar binnen, zette zich op den grond en sloop. Men kon het oppakken en ergens anders zetten maar het bleef slapen. Ook andere exemplaren kwamen in die dagen binnen.

Juist in dien tijd werd buiten het aantal kleine vossen overweldigend, ook de admiraal kwam steeds in grooter aantal, meest in frissche exemplaren. Alle van de gewone vorm, met ongedeelde roode band op de voorvleugels en zonder witte stip. Dagpauwoogen betrekkelijk weinig.

Pas na de eerste week van September kwamen de kleine vossen, alles f. *typica*, naar binnen.

Hier in Bergen was dus een duidelijk verschil waar te nemen tusschen de data van ingang van de winterslaap van *V. polychloros* en *V. urticae*. Ik vermoed dat 't de moeite zal loonen eens soort voor soort vast te stellen, wat men hieromtrent kan waarnemen.

Ook *Chrysopa vulgaris* Schn. en ♀ ♀ wespen kwamen half tot eind Sept. binnenshuis.

Bergen, N.-H. 1942.

MAC GILLAVRY.

Trekvlinders in 1942.

Zooals uit het volgende overzicht blijkt, is het afgelopen seizoen voor sommige trekvlinders vrij of zelfs zeer gunstig geweest, andere daarentegen waren heel schaarsch. De oorzaken hiervan zijn niet na te gaan; wel is het duidelijk, dat de richting, van waaruit de trekkers ons bereiken, dit maal niet zoo een belangrijke rol heeft gespeeld. Zoowel oostelijke als zuidelijke immigranten waren plaatselijk talrijk, maar andere soorten, die uit dezelfde richtingen naar ons land komen, behoorden tot de zeldzaamste gasten of werden in het geheel niet waargenomen.

1. *Colias hyale* L. Van de zoo zeldzame voorjaarsgeneratie werden 2 exx. opgemerkt, 1 ♂ op 23 Mei te Amsterdam (Van der Meulen), 1 ♂ te Bunde op 1 Juni (Rijk). De zomergeneratie is vanaf eind Augustus in het zuiden van ons land gewoon geweest, was plaatselijk zelfs talrijk. In het midden was de soort veel zeldzamer en uit het noorden is me geen enkele waarneming bekend.

Limburg. Epen, eind Juli (eerste ex. 28-7) eenige exx. (Van Wisselingh); Kerkrade, „in massa" (Frater Th. Maessen); Gerendal, 16 Aug. 1 ex., Schin op Geul 9 September talrijk, Bemelen 1 Aug. 1 ex. (J. Maessen); Valkenburg, 25 Juli 2 exx. (Stelleman), 17 Augustus 3 exx. (Doets); Linne, 5 Aug. 1 ex. (Nies).

Noord-Brabant. Deurne, enkele exx. (Nies).

Zeeland. Verscheen eind Augustus en was in de omgeving van Goes vrij talrijk (Wilmink). De gegevens van dezen waarnemer, gecombineerd met die van Warren, geven het volgende resultaat: de eerste exx., 10 stuks, meest ♂ ♂, op roode klaver bij West Schengen en 7 op een ander klaverveld in dezelfde buurt op 22 Augustus; 29 Aug. 6 op lucerneklaver in de Wilhelminapolder; 7 September 3 ♀ ♀ en 1 ♂ en later nog een vijfde ex. bij Terneuzen; 26 Sept. 1 ♂ en 1 ♀ bij de haven van Nieuwdorp; 4 October 1 ♂ bij West Schengen.

Utrecht. Grebbe, 28 Aug. 1 ♂ in snelle vlucht, Remmerden, 29 Aug. idem (Van de Pol); Zeist, 5 September, 1 ex. (Prof. Brouwer).

Noord-Holland. Muiderberg, 25 Augustus, 1 ex. (Van der Meulen).

De zomergeneratie werd dus waargenomen van 25 Juli tot 4 October.

2. *Colias electo croceus* Fourcroy. De Oranje Lucernevlinder is dit jaar zeer zeldzaam geweest. Slechts van weinige plaatsen werd hij gemeld en in den regel maar in een enkel ex. Bijna alle vindplaatsen zijn in het zuiden van het land gelegen. Epen, 2 Aug. 1 ex. (Van Wisselingh); Echt, 2 exx. (teste Frater Th. Maessen); Groot-Eiland bij Hulst, 6 Septr. een paartje in copula (Wilmink); Borsele, 26 Septr. 1 ♂ op distel (Warren); Vlaardingen, 27 Septr. 1 ex. (Nijssen).

3. *Pyrameis atalanta* L. De eerste atalanta werd dit jaar op 5 Mei waargenomen te Schiedam (Nijssen), daarop volgde een afgevlogen ex. op 23 Mei te Bergen en een ander den 25sten op dezelfde vindplaats (Dr. Mac Gillavry). In den loop van Juni komen de immigranten geleidelijk in ons land aan en volgen de waarnemingen elkaar vrij regelmatig op. Verschillende medewerkers noteerden hun eersten nommervlinder op de volgende data: Nunspeet, 1 Juni (Vári); Epen, 1 Juni (Piet); Borsele, 5 Juni (Warren); Steenwijk, 21 Juni (Veen), Wijster, 21 Juni (Beijerinck), IJzendijke, 21 Juni (Wilmink); Halfweg, Spaarndam en Santpoort, 23 Juni (Helmers); Weert, 25 Juni (Rijk); Wassenaar, 29 Juni (Van Wisselingh).

In Zeeland namen Warren en Wilmink vanaf half Juni den vlinder vrij geregeld in een enkel ex. waar. Dr. Mac Gillavry merkt op: „Sinds 29 Juni komen meer atalanta's opzetten en mooiere exemplaren dan die twee eerstelingen. Ze vliegen nog zeer woest." Pas 3 Juli zag Van Berk zijn eerste atalanta te Apeldoorn, 15 Juli nam Prof. Brouwer nog een afgevlogen ex. te Vledder waar!

Intusschen hadden de eerstaangekomen vlinders reeds lang hun eieren gelegd en terwijl de laatste trekkers hier nog rondvlogen, waren de poppen, die de eerste Nederlandsche afstammelingen moesten opleveren, al aanwezig. In de tweede helft van Juli verschenen daarvan reeds de vlinders, eerst in enkele exemplaren, maar naarmate het seizoen vorderde, groeide het aantal en vanaf half Augustus was de vlinder gewoon. Tegen het eind van deze maand en in September vlogen de vlinders zoo overvloedig, als de laatste jaren niet meer voorgekomen was. „Tientallen en nog eens tientallen vlinders", schreef Mene voor Den Haag en Wassenaar, half September „zeer veel op boschpaden bij Oisterwijk", 29 September „tientallen in het Zuiderpark te Den Haag", 4 October „weer buitengewoon veel te Den Haag", merkte dezelfde waarnemer op. En zoo was het overal: op afgevallen ooft in Limburg en Zeeland, op bloedende boomen te Apeldoorn en Zeist, op Buddleya's en Sedums te Amsterdam, op enkelbloemige dahlia's in tuinen en parken, waar maar iets van hun gading was, kon men de prachtige gave glanzende dieren zich te goed zien doen. Zoo ging het door tot begin October. Daarna begon het aantal te minderen, al lieten ze zich nog geregeld zien, wanneer de zon doorbrak. Maar het weer werd slechter, guur en buiig, en al heel gauw was het met de atalanta-pracht gedaan. 19 October werd de laatste te Meerssen gezien (Rijk), 20 October te Borsele (Warren), 28 October te Almelo (Knoop), terwijl een hardnekkig ex. het nog tot 2 November wist te rekken (Amsterdam, Piet).

Tijdens het hoogtepunt van de vlucht, eind Augustus of begin September, begonnen de vlinders weer eieren te leggen en zijn hiermee waarschijnlijk wel doorgestaan zoo lang het weer goed bleef. Op 29 September vond ik 14 rupsen, 1 half volwassen, de rest zeer klein. De volgende dagen kwamen daar nog enkele bij, tot ik op 7 October nog 3 pas uitgekomen rupsen vond en 2 wat grootere. De dieren kweekte ik natuurlijk binnenshuis op. De eerste rups verpopte zich 11 October, maar pas toen ik de poppen in de verwarmde kamer bracht, begonnen de vlinders uit te komen, de eerste op 5 November, de tiende en laatste pas 20 November. Het lijkt geen twijfel, of in de natuur zou van deze late dieren niets meer terecht gekomen zijn. Ook Sikkema vond begin October nog rupsen te Wageningen, die 28 en 29-10 de vlinders leverden.

4. *Pyrameis cardui* L. In 1942 zeldzaam geweest! Vele medewerksters hebben zelfs geen enkel exemplaar gezien. Alleen uit Zeeland kwamen wat meer meldingen, maar ook daar betrof het steeds een enkel dier. Gerangschikt naar de provincies zijn de waarnemingen de volgende:

Limburg. Epen, eind Juli (vanaf 20-7) een enkel ex. (Van Wisselingh).

Noord-Brabant. Deurne, 2 exx., waarvan één op 20 Augustus (Nies).

Zeeland. Warren noteerde de volgende data: 18 Mei, 1 ex. Borsele; 1 Juni, 1 ex. Wolfaartsdijk; 4 Juni—19 Juni, dagelijks een ex., vooral in het avondlicht, op 19 Juni 2 exx., Borsele; 20 Juni 3 afgevlogen exx., Borsele; 5 Juli, 1 ex. Lewedorp; 9 Juli, 2 exx. in de duinen te Haamstede; 1 Aug. 1 ex. te Borsele; 10 Aug. een gaaf ex. aan den zeedijk te Borsele; 26 en 30 September telkens 1 ex. te Borsele. Wilmink nam 22 Augustus een afgevlogen vlinder op klaver te West Schengen waar en een heel mooi ex. te 's Heer Arendskerke; 23 Aug. een ex. te Wolfaartsdijk; 19 Septr. 4 exx. op dezelfde plaats; 26 Septr. 1 in de Wilhelminapolder.

Zuid-Holland. Op 25 Aug., 24 September en 11 October telkens 1 ex. te

Schiedam (Nijssen); 29 Sept. 1 ex. in het Zuiderpark te Den Haag (Menne).

Noord-Holland. Te Amsterdam op 11 en 13 Augustus telkens 1 ex. (Lempke), 26 Augustus 2 en 6 September 1 (Mevr. Blomkwist-Lub), 7 en 8 September zag ik een prachtig ex. op Sedum, waarschijnlijk beide dagen hetzelfde dier. Te Halfweg 1 ex. op 22 Augustus (Helmers, Piet).

Overijsel. Te Wanneperveen 28 Aug. en 7 Sept., te Steenwijkerwold op 30 Aug., telkens 1 ex. (Veen).

De eerste distelvlinder werd dus waargenomen op 18 Mei, de laatste op 11 October.

5. *Argynnis lathonia* L. buiten de duinen. Weinig waargenomen. H. Veen zag den vlinder te Steenwijkerwold op 30 Augustus (1 gaaf ex.) en te Havelte (6 Mei 1 afgevlagen ex.; 24 Aug. 1 gaaf ex.; 6 September 3 exx., waarvan 1 gaaf; 4 October 2 exx., 1 gaaf en 1 licht afgevlagen). Prof. Brouwer merkte *lathonia* te Zeist op en wel 31 Aug., 3 en 5 September. Piet zag de soort te Ede op 17 Aug., te Amsterdam op 15 Aug. en 4 October. Ik zelf te Amsterdam op 30 Augustus. Van der Meulen te Muiderberg 2 exx. op 25 Augustus. Ten slotte Nijssen te Schiedam op 25 Augustus.

6. *Polyommatus coridon* Poda. Geen waarnemingen.

7. *Acherontia atropos* L. Caron vond tusschen 18 en 21 September 5 rupsen, 4 volwassen en 1 bijna, bij De Lutte. Van de Pol noteerde telkens 1 rups voor Renkum, Wageningen en Heerjansdam, de laatste op 3 Octr., een volwassen klein ex. Sikke ma schrijft over Wageningen: „De rupsen waren hier dit jaar niet zeldzaam, maar ook niet zoo talrijk als een paar jaar geleden.” Janse vermeldt een gaaf ♀ te Hillegom op 3 October.

8. *Herse convolvuli* L. Van de immigranten werd 25 Juli een ex. te Bergen op Zoom gevangen (Nijssen). De afstammelingen zijn in September vrij gewoon geweest. Houthem, 13 Sept., Meerssen, 26 en 29 Sept., telkens 1 ex. (Rijk); Schiedam, 19 September, Heumen, begin Sept. 1 ex. (Nijssen); Wassenaar, 7, 9, 11 en 18 September op tabak (Van Wisselingh); Amsterdam, 22 Sept., begin Octr. 1 ex. aan Artis afgegeven (Piet); Huizen N.H. (S. de Boer); Bennekom, meerdere exx. (Ceton); Wageningen, 3 Sept. 1 ♀, Arnhem, 24 Sept. 1 ♀ (Van de Pol); Aalten, 23 Sept. en 12 Octr. (Van Galen); Eerde bij Ommen, 9 Sept. (Beijerinck).

9. *Macroglossum stellatarum* L. Op verschillende plaatsen waargenomen, maar schaarsch, steeds een enkel ex. Het is nu wel duidelijk, dat de kolibrievlinder lang niet zoo een gewone trekker is als uit onze oudere literatuur opgemaakt zou kunnen worden. De soort behoort in geen geval tot het „*atalanta-gamma-type*”, maar komt veel meer overeen met de beide *Colias*-soorten. Het eerste ex. werd door Tolman waargenomen op 1 Juni, zuigend op Phlox te Sint Michielsgestel. 1 Juli zag Nijssen 1 ex. te Staelduin en 21 Juli 1 te Bergen op Zoom. Van Wisselingh noteerde 25 Juli een ex. te Epen; Taris ving 26 Juli 1 ♀ aan de Nederlandsche Rading. 29 Aug. zag Van de Pol 1 ex. op Monarda te Bennekom en 24 September merkte Nijssen 1 ex. te Schiedam op.¹⁾

10. *Celerio euphorbiae* L. Geen waarnemingen.

11. *Oeonistis quadra* L. Heelsum, 1 ♀ op 12 Augustus (Van de Pol).

12. *Spaelotis ravidata* Schiff. (*obscura* Brahm). Geen waarnemingen.

13. *Peridroma saucia* Hb. Is in den herfst stellig niet zeldzaam geweest. Den Haag, 19, 28, 29 en 30 Aug. (Hardonk); Wassenaar, 27, 28, 29 en 30 Aug., 1, 4 en 30 Sept., 1 Octr., (Van Wisselingh); Almelo, 3, 4 en 21 September (Kleinjan), 4 Sept. (Knoop). D.w.z.: de weinige verzamelaars, die nog kans zagen te smeren, hebben ook bijna allen de soort gevangen!

14. *Leucania albipuncta* L. buiten Zuid-Limburg. Den Haag, 1 ex. in de tweede helft van Aug. (Hardonk); Almelo, 26 Aug. een prachtig ♂ en Rijsen, 2 Sept. een mooi ♀ op smeer (Knoop).

15. *Xylena exsoleta* L. Geen waarnemingen.

16. *Catocala fraxini* L. Geen waarnemingen.

17. *Plusia gamma* L. Reeds vrij vroeg werd het eerste ex. gezien: 12 Mei een mooi gaaf ex. te Rhenen door Doets.²⁾ Daarop volgen de waarnemingen elkaar vrij ge-

¹⁾ Achteraf kreeg ik nog een opgave over 1941: 2 ♂♂ en 1 ♀ te Vlaardinger Ambacht in Juni (Van Kattwijk).

²⁾ Ik wijs er nog eens op, dat het al of niet gaaf zijn niets zegt over de plaats, waar de vlinder zich ontwikkeld heeft! Zie Cat. Ned. Macr., V, p. (277), noot, 1940. *Plusia gamma* blijft lang mooi er uit zien. Terwijl de dieren zomers in wilde vlucht van de eene heidepol naar de andere schieten, blijft het een uitzondering, als daar een leelijk ex. bij is.

regeld: 17 en 18 Mei te Kortenhoef, 3 Juni (afgevlogen) te Nieuwkoop (Doets), 20 Mei te Wassenaar (Van Wisselingh), 24 Mei te Amsterdam (Helmers), 28 Mei te Staelduin (Nijssen), 1 Juni te Apeldoorn (Van Berk), 3 Juni te Epe (Menne) enz. en naarmate het seizoen vorderde in steeds slechter kwaliteit (bijv. 21 Juni een afgevlogen ex. te Bergen door Van der Wiel, 28 Juni een sterk afgevlogen ♂ te Almelo door Knoop). Reeds begin Juli wordt de vlinder talrijk te Wolfaartsdijk gezien door Wilmink, tegen half Juli vliegt *gamma* veel te Apeldoorn (Van Berk). In de tweede helft van Juli noteert Wilmink voor Zuid-Beveland reeds een flinke achteruitgang. Maar 2 Augustus vliegen er te Borsele tientallen (Warren), 8 Augustus te Elzen bij Rijsen, meest pracht exemplaren (Knoop). 18 Aug. en volgende dagen wemelde het te Borsele van de pistooltjes (Warren), maar 16 Aug. noteert Van Berk voor Apeldoorn: „sterk in aantal afgenomen.” In de tweede helft van Aug. en begin Septr. was *gamma* overal talrijk tot zeer talrijk. Zoo schrijft Menne: „Honderden in Den Haag en Wassenaar, wolven *gamma's* fladderen boven bloembedden en perken.”

Hardonk spreekt van „zwermen *gamma's*”. En Van Eldik schrijft: „Ik heb nog nooit een zoo groot aantal *Plusia's* zien vliegen als op 6 Septr. op de heide tusschen Ede en Wolfhezen. Wanneer ik zeg *honderden*, is dit zeer zeker nog te laag geschat.” Opvallend is ook het wisselvallige in den pistooltjesovervloed. Zoo vloog de vlinder in de laatste helft van Aug. en begin Septr. weer bijzonder veel te Apeldoorn (Van Berk). Warren zag 27 Aug. slechts 1 ex. te Nisse en noteerde: „De invasie is wat voorbij”, maar reeds 28 Aug. schreef hij: „Nieuwe pistooltjesvloed, honderden overal. Half Septr. begon het aantal te minderen en tegen het eind van de maand nam het snel af. 27 Septr. vlogen nog verscheiden exx. te Amsterdam op zandkool, maar 30 Septr. zag ik er te Soest niet één meer! Na 3 October zag ik geen *gamma* meer. Te Wapserveen daarentegen vloog de vlinder 26 Aug. zeer veel, nam daarna sterk af, maar was weer talrijk te Steenwijkerwold op 26 Septr., terwijl 4 Octr. te Havelte eenige honderden vlogen (25 Octr. nog 2), volgens waarnemingen van H. Veen. Warren zag zijn laatste 2 Nov. in een tuin te Leiden. Van de Pol 15 Nov. te Ede.

18. *Cidaria obstipata* F. (*fluviata* Hb.). Geen waarnemingen.

Ook de witjes zijn aan het trekken geweest. Begin Juli werd „een geweldige trek uit zee bij Oostkapelle” waargenomen van *Pieris rapae* L. (Wilmink), terwijl de Limburgsche Koerier, waarvan Majoor Rijk zoo vriendelijk was me een uitknipsel te sturen, in het nummer van Vrijdag 14 Augustus schreef, dat den vorigen dag een wolk van witjes enkele meters boven de huizen te Roermond overtrok. Waarschijnlijk was dit eveneens *P. rapae*, daar de zomer- en herfstgeneratie van deze soort zeer gewoon is geweest, terwijl *P. brassicae* L., in tegenstelling met 1941, slechts in vrij bescheiden aantal voorkwam.

Conclusie: een vrij goed trekvlinderjaar, veel beter dan 1940 en 1941.

Mag ik tenslotte ook in het komende seizoen weer op de medewerking van alle belangstellende Entomologen rekenen? De drie nu verschenen overzichten, hoe fragmentarisch ten slotte ook, bewijzen toch wel het groote nut van geregelde verslagen der gewonere trekkers.

ADDENDA.

Colias electo croceus Fourcr. Capelle a. d. IJsel, 1 afgevlogen ♂ 9 Augustus (W. Verkaiik); Vondelingenplaat bij Pernis, 1 ex. 12 Septr. (J. M. Wagenaar).

Plusia gamma L. Nog eenige late data: Hillegersberg, 1 ex. op 2 Nov. (Wagenaar); Aalsmeer, een gaaf ex. op denzelfden datum (Mej. M. E. Mac Gillavry).

Twee bijzonder belangwekkende vangsten deed de heer Kleinjan te Almelo: op 12 en op 20 December ving hij telkens een mooi gaaf ex. binnenshuis! Dit wijst hoogstwaarschijnlijk wel op een poging tot overwinteren van de imago, zooals we dat ook van *Pyr. atalanta* kennen. Maar of het daarom lukken zal? Ook *gamma* is geen echte overwinteraar, doch blijft evenals de nommervlinder 's winters aan de Riviëra doorvliegen.

Amsterdam, Dec. 1942.

B. J. LEMPKE.

Een nieuwe vondst van *Mellinus compactus* Handl. (Hymen., Sphegid.).

Van een aantal exemplaren, die oogenschijnlijk alle tot *Mellinus arvensis* L. behoorden en die door mij in den zomer van 1941 te Oegstgeest gevangen werden, bleek een tweetal ♂ ♂ nogal sterk af te wijken wat betreft den vorm van het middensegment en het eerste en tweede achterlijfssegment. Een nader onderzoek wees uit,